

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ผู้ศึกษาได้รวบรวมเอกสารและผลงานวิจัยอื่นๆ ไว้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา โดยแยกเป็น 2 ประเด็นดังนี้

1. ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. ความหมายของทฤษฎีใหม่
3. โครงการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่อำเภอนาหมื่น
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางทางดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด นานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางแก้ไขให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้โลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน “ทางสายกลาง” โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้สามารถก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ (คณะเศรษฐศาสตร์ 2544 : 8)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงอธิบาย “พอเพียง หมายถึง พอมีพอกิน คือ มีกิน มีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ พอมีพอกินก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าประเทศมีพอกินก็ยิ่งดี....” พระองค์ได้ทรงเปรียบเทียบคำว่า “พอเพียง” กับคำว่า “Self – Sufficiency” หมายความว่า ผลิตอะไร มีพอที่จะใช้ไม่ต้องขอยืมคนอื่น ๆ อยู่ได้ด้วยตนเอง แต่คำว่าพอเพียงนี้ มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือ คำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ พอแค่นี้เอง คนเราถ้าพอใจในความต้องการมันก็มีโลกน้อย เมื่อมีโลกน้อยก็เบียดเบียนผู้อื่นน้อย”

“พอเพียงนี้อาจจะมี มีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณ พุคจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติก็พอเพียง ฉะนั้นความพอเพียงนี้ก็แปลว่าความพอประมาณและความมีเหตุผล”

พระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยนี้ก็คือวิถีชีวิตไทยที่ยึดเส้นทางสายกลางความพอดี ความพอดีประกอบด้วยหลักสำคัญ 5 ประการ คือ

1. ความพอดีด้านจิตใจ คือ ต้องเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวม
2. ความพอดีด้านสังคม คือ ต้องมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเข้มแข็ง ได้แก่ ชุมชน รู้จักฝึกกำลัง และที่สำคัญมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากฐานรากที่มั่นคงและแข็งแรง
3. ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาด และรอบคอบ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด และที่สำคัญใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศเพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคงอยู่เป็นขั้นเป็นตอนไป
4. ความพอดีด้านเทคโนโลยี คือ รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับความต้องการ และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านของเราเอง และสอดคล้องกับประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมของเราเอง
5. ความพอดีด้านเศรษฐกิจ คือ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่ พอกิน สมควรอัตภาพและฐานะของตน

สิน (2544) กล่าวว่าระบบการเกษตร จากได้รับผลกระทบของการพัฒนาและการเกษตรแผนใหม่ จนทำให้ระบบนิเวศเสียความสมดุล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย คุณภาพชีวิตของคนไม่ดี “จึงมีนักคิดทางตะวันออกคิดค้นระบบเกษตรกรรมทางเลือก (alternative agriculture) ทั้งทางเลือกในแง่การผลิต อุดมการณ์ และปรัชญา การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น และการงดใช้สารเคมี เช่น พุทธเกษตร การเกษตรยั่งยืน”

อภิพรณ (2544) กล่าวว่า“การเกษตรยั่งยืน (sustainable agriculture) เป็นแนวทางการใช้วิชาการเกษตร เพื่อสามารถที่จะจัดการ ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาเทคโนโลยี ตลอดจนการปรับปรุงนโยบายของรัฐหรือสถาบัน ในลักษณะที่จะทำให้เกิดการคงไว้และสามารถนำมาใช้ต่อไปได้เรื่อย ๆ ตามความต้องการของมนุษย์ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต” การเกษตรยั่งยืนนั้น เป็นลักษณะที่ประนีประนอม อยู่ระหว่างกลางของเกษตรธรรมชาติกับเกษตรพาณิชย์ คือ เอาหลักของมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลางเป็นที่ตั้ง ... การเกษตรยั่งยืนเป็นวิธีการทำฟาร์มในลักษณะที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น การปลูกพืชตามลำดับ และการปลูกพืชสลับหรือการปลูกพืชแซม ซึ่งเป็นการปลูกพืชมากกว่าหนึ่งลงไปพร้อม ๆ กับการปลูกคาบเกี่ยวกัน ก่อให้เกิดการปลูกพืชแบบผสมผสาน (mixed farming)

ประเวศ (2542) ได้อธิบายว่า เศรษฐกิจพอเพียงคือ เศรษฐกิจที่มีรูปแบบทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้ามาด้วยกันทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อผู้อื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค ซึ่งส่วนใหญ่คนมักจะเข้าใจผิดคิดว่าเป็นอย่างนั้น เพราะ

ชอบนำเอาคำว่าเศรษฐกิจไปใช้ในความหมายว่าเป็นการแสวงหาเงินแต่เพียงอย่างเดียว เมื่อพิจารณาโดยหลักการเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง ความพึงพอใจอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัวไม่ใช้เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลาย
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสานซึ่งได้ทั้งอาหาร สิ่งแวดล้อม และเงิน
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวเป็นชุมชนเข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง
7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ুবวาบเดียวจน เดี่ยวรวยกะทันหัน เดี่ยวไม่มีกินมิใช่ ถ้าเป็นเช่นนั้นมนุษย์อาจตกในภาวะที่ทนไม่ไหว สุขภาพจิตเสีย แต่เศรษฐกิจที่พอเพียงจะทำให้สุขภาพจิตดี เนื่องจากมีความมั่นคง

ณรงค์ (2542) ได้ขยายความจากมุมมองธุรกิจและประสบการณ์ ว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาเป็นขั้นตอน ไม่ใช่ถอยหลังเข้าสู่ระบบบรรพกาล แต่เป็นการสร้างรากฐานที่แข่งขันในระดับชาติและต่างประเทศได้ โดยถ้าชุมชนได้พัฒนามาถึงจุดที่มีการรวมตัวกันและใช้องค์ความรู้ความสามารถในการพึ่งตนเอง ให้เป็นพันธมิตรกับรัฐบาลและองค์กรสังคมอื่นๆ อย่างเสมอภาค หากองค์ความรู้ที่ประชาชนมีอยู่รวมกับความรู้ทางวิชาการใหม่ๆ ที่เข้ามา จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งในระดับทฤษฎีขั้นที่ 3 ซึ่งหมายความว่า เราพร้อมที่จะแข่งขันเพื่อเข้าสู่ตลาดการค้าและตลาดโลก

บุญเสริม (2543) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิธีการดำเนินการเลี้ยงชีวิตแบบรู้จักพอ ด้วยการพยายามผลิตสินค้าขึ้นมาเองให้เพียงพอกับคนในครอบครัวกินและใช้ หากผลิตได้เหลือกินเหลือใช้จึงขาย หากผลิตได้ไม่พอต้องซื้อบ้าง มิได้มุ่งผลิตเพื่อขายอย่างเดียวโดยไม่นำมาบริโภคด้วย นอกจากนี้การผลิตและการบริโภคต้องอยู่ในหลักของความพอดี รู้จักพอในการผลิตและการบริโภค

อาจสรุปได้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” คือ การดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความพึงพอใจของตนเอง ในสถานภาพที่เป็นอยู่อย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสังคม และไม่เบียดเบียนธรรมชาติ

2.2 ความหมายของทฤษฎีใหม่

ระบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ (New Theory) หลักของเกษตรกรรมทฤษฎีใหม่จะต้องมีที่เก็บน้ำ และใช้น้ำอย่างประหยัด ดังกระแสพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตรีว่า “หลักสำคัญ ต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ เพื่อการเพาะปลูก เพราะว่ามีชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟคนอยู่ได้ แต่ถ้าไม่มีไฟไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้” สมมติฐานเบื้องต้นของเกษตรกร ซึ่งควรยอมรับและตกลงโดยปริยายในการเกษตรทฤษฎีใหม่บางประการเช่น มีพื้นที่น้อยประมาณ 15 ไร่ อยู่ในเขตน้ำฝน ฝนไม่ตกชุกนัก ที่ดินมีสภาพสามารถขุดบ่อเก็บน้ำได้ มีฐานะค่อนข้างยากจนเมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ ไม่มีอาชีพหรือแหล่งรายได้อื่นที่ดีกว่าบริเวณใกล้เคียง มีสมาชิกครอบครัวปานกลาง คือ ประมาณ 5-6 คน (อำพล เสนาณรงค์ 2542 : 2) เกษตรทฤษฎีใหม่ แบ่งที่ดินออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30 : 30 : 30 : 10 ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 2540)

ส่วนที่ 1 ใช้ที่ดินร้อยละ 30 หรือประมาณ 3 ไร่ สำหรับขุดสระน้ำลึกประมาณ 4 เมตร สามารถเก็บน้ำได้ 19,000 ลูกบาศก์เมตร เพื่อปลูกพืชในฤดูแล้งและเลี้ยงสัตว์น้ำ

ส่วนที่ 2 ใช้ที่ดินร้อยละ 30 หรือประมาณ 5 ไร่ สำหรับปลูกนา

ส่วนที่ 3 ใช้ที่ดินร้อยละ 30 หรือประมาณ 5 ไร่ สำหรับปลูกพืชไร่ พืชสวน เช่น ผัก ผลไม้ ตามภาวะตลาด

ส่วนที่ 4 ใช้พื้นที่ร้อยละ 10 หรือประมาณ 2 ไร่ สำหรับเป็นที่อยู่อาศัย เป็น ถนน และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ

การส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการทำงานกับชาวชนบทผ่านการศึกษาอบรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตการปรับปรุงระดับความเป็นอยู่ด้านกายภาพของครอบครัวชาวชนบทและส่งเสริมสวัสดิการของชุมชน วัตถุประสงค์สำคัญของการส่งเสริมการเกษตร คือ เพื่อเผยแพร่ ความรู้และทักษะใหม่ ๆ แก่ครอบครัวเกษตรกร ตามความต้องการและความสนใจที่สัมพันธ์กับการเพิ่มผลผลิตการเกษตรและปรับปรุงความเป็นอยู่ด้านกายภาพ (Mosher 1979 : 33) การส่งเสริมการเกษตรประกอบด้วยระบบใหญ่ ๆ 2 ระบบ คือ การถ่ายทอดความรู้ไปสู่เกษตรกร (delivery system) และระบบเกษตรกรแสวงหาความรู้เอง (acquisition system) แอ็กซิน (Axinn 1988) ได้จำแนกระบบการส่งเสริมการเกษตร ทั้งระบบใหญ่ ๆ ออกเป็นระบบย่อยและใช้อยู่ในประเทศต่าง ๆ หลายระบบ เช่น ระบบการส่งเสริมการเกษตรแบบทั่วไปหรือแบบดั้งเดิม ระบบการส่งเสริมการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน ระบบการส่งเสริมการเกษตรโดยผ่านองค์การเกษตรกร ระบบส่งเสริมการเกษตรโดยแบบโครงการ ระบบการส่งเสริมการเกษตรโดยการพัฒนาระบบไร่นา ระบบการส่งเสริมการเกษตรโดย การออกค่าใช้จ่ายร่วมกัน และระบบการส่งเสริมการเกษตรโดยสถาบันการศึกษา (ปัญญาพล 2531) จากการศึกษากระบวนการส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสมสำหรับภาคกลางของประเทศไทย

พบว่า “ระบบการส่งเสริมการเกษตรโดยการมีส่วนร่วม” (participatory agricultural extension system, PAES) เป็นระบบการส่งเสริมที่เหมาะสมสำหรับภาคกลางกว่าระบบอื่น อยู่บนพื้นฐานทฤษฎีการมีส่วนร่วม ทฤษฎีการสื่อสาร ทฤษฎีการกระทำทางสังคม และทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (สิน ,2543)

2.3 โครงการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่อำเภอนาหมื่น

2.3.1 ลักษณะภูมิประเทศพื้นฐานอำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน

อำเภอนาหมื่น อยู่ห่างจากจังหวัดน่าน ไปทางทิศใต้ เป็นระยะทาง 75 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 415,660 ไร่ แบ่งการบริหารปกครองออกเป็น 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ่อแก้ว, ตำบลนาทะนุง, ตำบลปิงหลวง และตำบลเมืองลี อานาเขต ของอำเภอนาหมื่น

ทิศเหนือ	ติดกับ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
ทิศใต้	ติดกับ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์
ทิศตะวันออก	ติดกับ อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์
ทิศตะวันตก	ติดกับ อำเภอเมือง และอำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่

อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 48 หมู่บ้าน มีครัวเรือนทั้งหมด 4,504 ครัวเรือน ครัวเรือนเกษตรกร 4,103 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 91อำเภอ นาหมื่นมีพื้นที่ทั้งหมด 415,660 ไร่ มีพื้นที่ทางการเกษตร 17,216 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.14 โดยแบ่งการใช้งานพื้นที่ได้ดังนี้

พื้นที่ทั้งหมด	415,660	ไร่
1. พื้นที่การเกษตร	17,216	ไร่
- พื้นที่นา	2,336	ไร่
- พื้นที่ไร่	13,862	ไร่
- พื้นที่ไม้ผล	876	ไร่
- พื้นที่พืชผัก	142	ไร่
2. พื้นที่อื่น ๆ	7,931	ไร่
3. พื้นที่ป่า	390,013	ไร่

สภาพดินในพื้นที่อำเภอนาหมื่น มีดินอยู่ 10 ชนิด สามารถปลูกพืชไร่ และ ไม้ผล ได้เป็นอย่างดี แต่สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นเขาสูง และมีป่าไม้กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปมีพื้นที่ราบน้อย ทำให้ไม่สะดวกแก่การจัดระบบน้ำ หรือระบบชลประทาน เพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง การจัดระบบน้ำเพื่อการเกษตร จะใช้ได้เฉพาะฤดูฝน ในฤดูแล้งแห่งน้ำธรรมชาติส่วนใหญ่จะแห้ง จึงไม่สามารถนำมาใช้ด้านการเกษตรได้ตลอดปี ดังนั้น พื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่จะอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ส่วนแหล่งน้ำธรรมชาติที่ใช้ในฤดูฝนเพื่อการทำนาและปลูกพืชผัก พืชไร่ ได้เล็กน้อย หลังทำนา

สภาพการเพาะปลูก เกษตรกรในพื้นที่อำเภอนาหมื่นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ได้แก่ การทำนา ทำไร่ (ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวไร่ ฝ้าย ถั่วเหลือง ละหุ่ง) และทำสวน (มะม่วง, มะขามหวาน) สภาพพื้นที่ทำสวนเหมาะสมแก่การปลูกมะขามหวาน และปลูกพืชผัก เพื่อบริโภคในครัวเรือน บ้างเล็กน้อย เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในด้านการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ และผลผลิตด้านการปลูก พืชนั้น ๆ อยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำเมื่อเทียบกับเกษตรกรในพื้นที่อำเภอข้างเคียง ซึ่งมีสาเหตุหลายประการ เช่น ขาดความรู้ ขาดเงินทุน และประการที่สำคัญคือ ขาดแหล่งน้ำด้านการเกษตร เพราะส่วนใหญ่ต้องอาศัย น้ำฝนในพื้นที่เพาะปลูก การลงทุนในการเพิ่มผลผลิตในพื้นที่เพาะปลูกจึงอยู่ในอัตราที่เสี่ยงพอสมควร เพราะต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว

ด้านการเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะการเลี้ยงสัตว์ใหญ่เช่น โค - กระบือพันธุ์พื้นเมือง มีการส่งเสริม และพัฒนาระบบการเลี้ยง จะสามารถดำเนินการเป็นอาชีพหลักได้ ส่วนการส่งเสริมด้านประมง โดยเฉพาะในหมู่บ้านปากนาย ซึ่งเกษตรกรบางส่วนได้เริ่มดำเนินการไปแล้ว คือการเลี้ยงปลาในกระชัง และควรได้มีการส่งเสริมควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากสภาพภูมิประเทศ เอื้ออำนวยและเหมาะสม

จากสภาพการณ์ในปัจจุบันเกษตรกรเริ่มมีความตื่นตัวในการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ประกอบกับเกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาเป็นอย่างดี จากเหตุผลดังกล่าวนี้ หากเจ้าหน้าที่ของรัฐได้หาแนวทางเพื่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลัก ของราษฎรพื้นที่ ก็จะสามารถแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง

2.3.2 โครงการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่อำเภอนาหมื่น

สำนักงานเกษตรอำเภอนาหมื่น ร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น, โรงเรียน, ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ภายในพื้นที่อำเภอนาหมื่น ร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชน และเกษตรกร ในพื้นที่อำเภอ นาหมื่น หันมาใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพ ตั้งแต่ พ.ศ. 2548 ภายใต้โครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน โดยได้ ดำเนินโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้การเกษตรของชุมชนให้ เกษตรกรเข้ามาเรียนรู้และเพิ่มทักษะอาชีพการเกษตรร่วมกันในลักษณะเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by doing) ภายใต้การทำเกษตรตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจากการ ดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ฯ เริ่มตั้งแต่ปี 2548 จนถึงปัจจุบันได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ในปี 2553 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ได้ดำเนินการขับเคลื่อนใน 2 รูปแบบ คือ ศูนย์หลักและศูนย์เรียนรู้ในโรงเรียน โดยเปิดโอกาสให้เกษตรกร นักเรียน ยุวเกษตรกร เยาวชน และบุคคลที่สนใจ ได้ฝึกปฏิบัติจริงในการทำเกษตรที่หลากหลายจากศูนย์หลัก และศูนย์เรียนรู้ ในโรงเรียน

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนได้ดำเนินการพัฒนาการเรียนรู้ โดยส่งเสริมสนับสนุน ศูนย์ที่มีศักยภาพสามารถดำเนินการต่อไปอย่างยั่งยืน โดยผู้เข้าร่วมโครงการที่ผ่านศูนย์เรียนรู้ฯ และ เกษตรกรบริเวณศูนย์เรียนรู้ฯ จะได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการเกษตรเพื่อยกระดับ ความรู้ ทักษะด้านการสร้างผลผลิต และรายได้ของชุมชน ตามความต้องการและศักยภาพของพื้นที่ โดยพัฒนากลุ่มเกษตรกรให้ดำเนินกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับ ผู้เข้าร่วมโครงการนำไปปฏิบัติเพื่อเชื่อมต่อตลาด และตรวจสอบคุณภาพรับรองผลผลิตให้ได้ มาตรฐานอาหารปลอดภัย (Food Safety) โดยเน้นการสนับสนุนผลผลิตที่เป็นเกษตรอินทรีย์เป็นหลัก

การดำเนินการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนของอำเภอนาหมื่น ได้ดำเนินการมา ตั้งแต่ปี 2548และต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสำนักงานเกษตรอำเภอนาหมื่นได้ รับการอนุเคราะห์ สถานที่ จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน จากชุมชนบ้านนายาง ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาหมื่น จำนวน 22 ไร่ เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ฝึกอบรม โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานดังนี้

1. ประชุมชี้แจงแนวทางทำความเข้าใจวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานโครงการ ให้กับชุมชน โดยมีหน่วยงานภาคี เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน, องค์กรบริหารส่วนตำบล, โรงเรียน, วัด และผู้นำชุมชนร่วมรับฟังและร่วมเสนอข้อคิดเห็น

2. การคัดเลือกเกษตรกร โดยประชาสัมพันธักิจกรรมศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ให้ผู้ที่สนใจได้ทราบ โดยคัดเลือกจากเกษตรกรทั่วไป และเยาวชนที่สนใจ และมีความประสงค์จะ ประกอบอาชีพเกษตร และพิจารณาเกษตรกรยากจนเป็นลำดับแรก โดยจะเป็นเกษตรกรรายเดิม หรือรายใหม่ก็ได้ แล้วรวบรวมรายชื่อผู้ที่สนใจลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการ โดยให้แยกลงทะเบียน ตามกลุ่มต่างๆ และสอบถามความประสงค์เข้าเรียนรู้ในศูนย์หลัก หรือศูนย์เครือข่ายตามแบบฟอร์ม การจำแนกกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

3. คัดเลือกศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนโดยคัดเลือกจากพื้นที่ ที่มีศักยภาพ โดยต้อง มีขนาดแปลงเรียนรู้ฯ ไม่น้อยกว่า 5 ไร่ มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรได้อย่างเพียงพอ ที่ตั้งศูนย์เรียนรู้ฯ อยู่ใกล้แหล่งชุมชนมีอาคาร/ศาลา/เพิง สำหรับถ่ายทอดความรู้ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเข้มแข็งและจริงจัง ภายใต้การนำ คณะกรรมการ แกนนำชุมชน หรือชุดใดชุดหนึ่ง จัดตั้งเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ โดยมี พื้นฐานความคิดริเริ่มการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ การพัฒนาการเกษตรจากชุมชน กิจกรรม การเกษตรในศูนย์เรียนรู้ฯ มีความหลากหลายด้าน หลากหลายชนิด แต่ทั้งนี้ ต้องไม่น้อยกว่า 2 ด้าน และสามารถทำการเกษตรได้อย่างต่อเนื่อง

4. นำเกษตรกรเข้าสู่การเรียนรู้ โดยให้ความรู้ แนวคิด หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการเกษตร ส่งเสริม แนะนำให้เกษตรกรเข้ามา

เรียนรู้การเกษตร ไม่น้อยกว่า 2 ด้าน พร้อมทั้งให้ความรู้ทางการเกษตรตามความต้องการของเกษตรกร เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจะต้องเรียนวิชาบังคับ หลักสูตร ดังนี้

- 4.1 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการเกษตร (วิชาบังคับ)
- 4.2 การจัดทำบัญชีฟาร์มกลุ่มและบัญชีฟาร์มตนเอง พร้อมทั้งจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน (วิชาบังคับ)
- 4.3 เทคโนโลยีทางการเกษตรแนวใหม่ และความรู้ทางการเกษตรตามที่เกษตรกรต้องการ ไม่น้อยกว่า 2 ด้าน (วิชาเลือก)

ระยะเวลาในการเรียนแต่ละหลักสูตรตามความเหมาะสม และต้องต้องมีเกษตรกรที่เลี้ยง (เกษตรกรแม่ไก่) ประจำศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เพื่อให้การเรียนรู้แก่เกษตรกรรายใหม่ และเป็นผู้รับการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ภายในศูนย์เรียนรู้ฯ พร้อมทั้งสามารถบริหารศูนย์เรียนรู้ฯ ให้กิจกรรมเรียนรู้เป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับเกษตรกรรายใหม่เข้ามาเรียนรู้ในลักษณะหมุนเวียน

5. การติดตามประเมินผล ภายหลังจากเกษตรกรผ่านกระบวนการเรียนรู้ภายในศูนย์ฯ โดยรวบรวมข้อมูลเกษตรกรที่จบหลักสูตร ออกติดตามสอบถามปัญหาอุปสรรคในการนำความรู้จากศูนย์เรียนรู้ไปปฏิบัติ ประสานองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นๆ ขอสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกรใช้ขยายผลในพื้นที่ทำการเกษตรของตนเอง

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิกุลทอง(2546)ได้ศึกษาทัศนคติของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยศึกษาทัศนคติของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกในโครงการรวมน้ำ+ใจ ถวายในหลวง ในเรื่องเกี่ยวกับการประกอบอาชีพทางการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงต่อการสร้างความมั่นคงทางรายได้ของครอบครัวอันมีทัศนคติต่อปัจจัยหลักที่เกี่ยวข้อง คือ ความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่มีผลต่อการสร้างความมั่นคงทางรายได้ของครอบครัวพบว่า เกษตรกรในโครงการมีระดับความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก อีกทั้งพบว่า ระดับการปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับปานกลาง

ทรงจิต(2547)ได้ทำการวิจัยและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกระบวนการเส้นทางสายฟ้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพ ภูมิปัญญา และพัฒนาเครือข่ายกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สายฟ้า ตั้งแต่ การปลูก การปั่น การทอ การย้อม การแปร

รูปผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายที่จะก่อให้เกิดการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนในแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่เชื่อมโยงกันเป็นกลุ่มก้อน และเป็นเครือข่ายการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้าย พร้อมด้วยการเสริมสร้างและสนับสนุนแนวนโยบายเศรษฐกิจระดับรากหญ้าที่นำไปสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนา ตามวาระแห่งชาติประเด็นการแก้ปัญหาความยากจน

แคลทริยา(2549) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ในเรื่องการนำความรู้จากการอบรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมที่ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลักเป็นกลุ่มที่พร้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้สำหรับในด้านความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่ไม่แน่ใจว่าตนมีความพร้อมในปัจจัยการผลิต และต้องการการสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อุศนิษฐ์(2543) ได้วิจัยเรื่องศักยภาพของพื้นที่และทัศนคติต่อการทำการเกษตรแนวทฤษฎีใหม่ : กรณีศึกษาพื้นที่ขยายผล ตำบลเขาหินพัฒนา และตำบลฝั่งรวง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดเพชรบุรี พบว่า หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร มีทัศนคติต่อการทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ในระดับสูง ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการสนับสนุนเรื่องน้ำ เพื่อใช้ในการเกษตรให้เพียงพอ และให้ความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ ในขั้นต่อไปอย่างต่อเนื่อง

ระบบการเกษตรผสมผสาน (Intergraded Farming) เป็นการนำกิจกรรมการเกษตรหลาย ๆ อย่างร่วมกันในไร่นา เช่น พืช สัตว์ และประมง ให้มีการผสมผสานกันอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมแต่ละอย่างที่ทำร่วมกันจะต้องสนับสนุนเกื้อกูลกันและกัน มีความสมดุลของสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศเกษตร และเกิดผลในการเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติด้วย (โกวิทย์ และคณะ, 2534)

ชวน(2535) กล่าวว่า “ระบบการเกษตรผสมผสานเป็นการจัดระบบของกิจกรรมการผลิตในไร่นา ได้แก่ พืช สัตว์ และประมง ให้มีการผสมผสานต่อเนื่องและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่นา เช่น ดิน น้ำ แสงแดด ให้เป็นไปอย่างเหมาะสม และเกิดผลในการเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติด้วย โดยมีหลักการดำเนินการที่เน้นให้ความหลากหลายของกิจกรรม การลดความเสี่ยงจากผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากความผันแปรของสภาวะราคาพืชผลไม่แน่นอน ลดความเสี่ยงต่อการขาดทุนเกษตรกรได้ใช้ผลผลิตจากไร่นาบริโภค ทำให้สภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภค หรือส่วนที่ผลิตเพื่อขายจะเป็นรายได้สำหรับใช้สอย ทำให้เศรษฐกิจครอบครัวมั่นคง

สัมพันธ์และคณะ(2538) ศึกษาพบว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรผสมผสานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนมากมีการขุดสระเลี้ยงปลา ปลูกไม้ผล พืชผักสวนครัว กับการเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรมีรายได้ 1,058 บาทต่อครัวเรือน หนี้สินเกษตรกรลดลงร้อยละ 38.5 มีการเกื้อกูลกันรวมกลุ่มกัน การแบ่งปันผลผลิต การขายผลผลิตราคาถูกลง ครอบครัวมีอาหารบริโภคมากขึ้น คนใน

ครอบครัวมีโอกาสทำงานร่วมกัน เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรที่ไม่ได้รับการส่งเสริม มีความแตกต่างในด้านแนวคิด การพึ่งตนเองมากกว่าด้านอื่น

จุฑามาศ (2541) ได้ศึกษาผลสำเร็จของการถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรกรผสมผสานที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี พบว่า “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเกษตรผสมผสาน คือ แหล่งน้ำและการถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรกรผสมผสาน ผลของการถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรกรผสมผสาน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม คือ ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น การอพยพแรงงานเข้าสู่เมืองน้อยลง ลดภาวะหนี้สิน การชะล้างพังทลายของดินลดลง สภาพดิน และสภาพแวดล้อมในไร่นาดีขึ้น”